

Forskarna, nazismen och den vetenskapliga objektiviteten

USA, Storbritannien och Frankrike, 1935–1939

OLOF BORTZ

Uppsala universitet

Denna artikel analyserar betydelsen av föreställningar om vetenskaplig objektivitet, subjektivitet och opartiskhet för amerikanska, franska och brittiska historiker, statsvetare, jurister och germanister i deras tolkningar av den tyska nazismen under åren 1935 till 1939. Undersökningen visar hur central och omstridd denna fråga var för de mest framträdande akademiska undersökningarna och deras mottagande. Medan vissa forskare ansåg att det var omöjligt att vara objektiv i betydelsen neutral och opartisk i förhållande till nazismen, argumenterade andra för opartiskhet och en rättvis bedömning, även av nazismens förment positiva sidor. Akademiska flyktingar som skrev om det samtida Tyskland ansågs bära på en värdefull kunskap men ålades samtidigt ett särskilt ansvar att avstå från att ta ställning.

Vetenskaplig objektivitet och den nazistiska utmaningen

I vad som kan beskrivas som en massiv informationskampanj beskrev och analyserade journalister, aktivister och forskare från andra länder den nazistiska diktaturen efter 1933. Föreliggande uppsats undersöker hur historiker, germanister, statsvetare och jurister i USA, Storbritannien och Frankrike tolkade nazismen och hur de förhöll sig till föreställningar om objektivitet, opartiskhet, neutralitet och subjektivitet. Den undersöker (1) hur dessa begrepp tolkades av författare och recensenter och (2) hur de applicerades i analyser av nazismen och recensioner av

Uppsatsen har granskats av två externa lektörer enligt modellen *double-blind peer review*.

Jag vill tacka de två lektörerna för synpunkter som bidrog till att förbättra denna text, deltagarna i högre seminariet vid historiska institutionen, Uppsala universitet, där en tidigare version presenterades, samt Natan Elgabsi för konstruktiva kommentarer.

Olof Bortz (f. 1984) är fil. dr i historia, verksam vid Hugo Valentin Centrum, Uppsala universitet. Hans senaste publikation är "Early Reactions to Raul Hilberg's History of the Holocaust, 1961–7", *Journal of Contemporary History* (2021).

E-post: olof.bortz@uu.se

dessa analyser. Syftet är att utforska omvärldens reaktioner på nazismen innan andra världskrigets utbrott och samtidigt ge ett nytt bidrag till human- och samhällsvetenskapernas historia under 1900-talets första hälft. Undersökningen ger även en referensram till dagens diskussioner om forskning och politik, samt akademins roll i mötet med nazism och fascism.

Valet att utgå från USA, Storbritannien och Frankrike har att göra med dessa länders betydande forskningsmiljöer och det akademiska tillskott de fick under 1930-talet av flyktingar från Tyskland. Vidare har de valts ut för att illustrera att forskning om nazismen utgjorde ett transnationellt fenomen. Att skriva om nazismen innebar olika saker i olika länder men diskussionen korsade nationsgränser. Även om denna gränsöverskridande dimension var särskilt påtaglig mellan USA och Storbritannien, på grund av det gemensamma språket, lästes och översattes även verk från franska till engelska.¹

Jag sökte efter källor i svenska, brittiska, franska och amerikanska bibliotekskataloger, samt tidigare forskning. Detta kompletterades sedan med sökningar i databaser och manuellt i akademiska tidskrifter efter recensioner, litteraturöversikter och samtida bibliografier. Med hjälp av denna genomgång identifierades 163 böcker som publicerades i Frankrike, USA och Storbritannien mellan åren 1933 och 1939 och på olika sätt berörde nazismen, Hitler och det samtida Tyskland.² Det absoluta flertalet av dessa titlar var populärt hållna essäer och reportage om det Tredje riket, böcker om nazistpartiets historia och Hitlers liv och tänkande, undersökningar av särskilda aspekter av den nazistiska staten, som exempelvis religion, kultur eller ekonomi eller uttalat kritiska framställningar.³

Den metavetenskapliga reflektionen om objektivitet i relation till nazismen fördes huvudsakligen under åren 1935 till 1939, efter att den nazistiska staten etablerats men innan andra världskrigets utbrott. Från

1. För vikten av transnationella perspektiv, se Sebastian Conrad, *What is Global History?* (Princeton 2016) s. 3, 44–45; Michael Werner & Bénédicte Zimmermann, "Penser l'histoire croisée: Entre empire et réflexivité", *Annales: Histoire, Sciences Sociales* 58, nr 1 (2003) s. 7–36.

2. Denna siffra inkluderar inte opublicerade doktorsavhandlingar, översättningar samt verk skrivna av nazismens företrädare.

3. Se exempelvis Alfred Emanuel Smith, *Nazism: An assault on civilization* (New York 1934); Hervé Bigot, *La chambre de culture allemande dans le régime totalitaire du IIIe Reich* (Paris 1936); Edward Y. Hartshorne, *German Universities under National Socialism* (Cambridge, Mass. 1937).

dessa fyra år valde jag ut sex böcker – tre publicerade i USA, en i Storbritannien och två i Frankrike – på grundval av internationellt genomslag och reflektion kring objektivitet och opartiskhet.⁴ De forskare som avhandlas är den amerikanske statsvetaren Frederick L. Schuman, de tyska juristerna Fritz Ermarth och Harald Mankiewicz, den tyske statsvetaren Fritz Morstein Marx, den franske germanisten Henri Lichtenberger och den österrikisk-ungerske sociologen Aurel Kolnai. På grund av det stora antalet akademiska tidskrifter i USA och det faktum att samtliga sex böcker recenserades där ligger tonvikten på det amerikanska mottagandet av dessa verk. Av 37 recensioner är sex franska och fyra brittiska (35 av dessa berörde på något vis frågan om objektivitet och opartiskhet). Dessa verk och recensioner ger inte en heltäckande bild av amerikanska, brittiska och franska akademiska tolkningar av nazismen men är ett representativt urval av de mest framträdande studierna och deras mottagande.

De utvalda forskarna hade olika bakgrund och ingång till studiet av det nazistiska Tyskland. Lichtenberger hade studerat tysk historia och kultur under flera decennier innan nazismens uppkomst. Andra fick upp ögonen för Tyskland i början av 1930-talet och reste dit för att observera utvecklingen. Ett exempel var Frederick L. Schuman som spenderade åtta månader i Tyskland 1933. Åter andra, som Fritz Morstein Marx, Fritz Ermarth och Harald Mankiewicz tvingades sluta sina arbeten inom tyskt rättsväsende och administration innan de emigrerade. Frånsett deras olika ingångar förenades de av intresset för vilken vetenskaplig hållning som var den lämpliga i förhållande till nazismen.

Efter att nazisterna konsoliderat makten 1933 skedde en omorientering av tysk inrikes- och utrikespolitik. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) etablerade en nazistisk enpartistat och diktatur efter riksdagshusbranden i februari 1933. Det tyska kommunistpartiet och socialdemokratin krossades och dess företrädare arresterades, torterades och internerades i koncentrationsläger. Individer med judisk

4. Frederick L. Schuman, *Hitler and the Nazi Dictatorship: A study in Social Pathology and the Politics of Fascism* (London 1935); Fritz Ermarth, *The New Germany: National Socialist Government in Theory and Practice* (Washington D.C. 1936); Henri Lichtenberger, *L'Allemagne nouvelle* (Paris 1936); Fritz Morstein Marx, *Government in the Third Reich* (New York 1936); Harald Mankiewicz, *Le National-socialisme allemand: Ses doctrines et leurs réalisations, tome 1: La conception nationalsocialiste du sens de la vie et du monde (Weltanschauung), son rôle – ce qu'elle travaille à détruire* (Paris 1937); Aurel Kolnai, *The War Against the West* (London 1938), samt den amerikanska utgåvan av Lichtenberger, *The Third Reich* (New York 1937).

börd eller vänstersympatier avskedades från statlig tjänst och regimen organiserade bojkotter av affärer med judiska innehavare. Den paramilitära organisationen *Sturmabteilung* (SA) genomförde våldsdåd och mord riktade mot judar och politiska motståndare. I juni 1934 dödades ledaren för SA, samt ett hundratal av den nazistiska ledningens fiender, under de långa knivarnas natt.⁵

Förutom detta våld förde nazismen även en mindre blodig kamp mot akademisk frihet och föreställningen om vetenskaplig objektivitet. Den brittiska tidskriften *The Contemporary Review* skrev 1937 att inget "surprised the world so much as the *Gleichschaltung* of the German Universities".⁶ Trots den nazistiska "likriktningen" av tyska universitet och nazismens motstånd mot internationell i kontrast till nationell forskning fortsatte akademiska utbyten med andra länder.⁷ Forskare var en av många grupper som besökte det nazistiska Tyskland.⁸ För flera av dem var det omöjligt att inta en observerande hållning utan att det uppfattades som ett hot av nazismens företrädare. Ett exempel var den amerikanske statsvetaren Albert Lepawsky som befann sig i Berlin 1934. När han bevittnade en SA-marsch klev en man ut ur processionen och slog honom i ansiktet eftersom Lepawsky inte gjorde Hitler-hälsning.⁹ En fransk lärare som vid samma tid bevistade ett av NSDAP:s möten i Hamburg blev förhörd av Gestapo eftersom han fört anteckningar i stället för att lyssna.¹⁰

5. Se Richard Evans, *The Third Reich in Power: 1933–1939* (New York 2005) s. 20–41, 55–66.

6. Spectator, "National Socialism and the German Universities", *The Contemporary Review* 151:1 januari (1937) s. 448.

7. Andrea Albrecht, Lutz Danneberg & Alexandra Skowronski, "Zwischenvölkisches Verstehen: Theory and practice of knowledge transfer, 1933–1945", i Maria Björkman, Patrik Lundell & Sven Widmalm (red.), *Intellectual Collaboration with the Third Reich: Treason or Reason?* (Abingdon 2019) s. 21–36; Stephen H. Norwood, *The Third Reich in the Ivory Tower: Complicity and Conflict on American Campuses* (Cambridge 2009); Johann Chapoutot, "L'ONU face à l'Allemagne: Du rejet à la séduction (1910–1939)", Gilbert Krebs & Hans Manfred Bock (red.), *Échanges culturels et relations diplomatiques* (Paris 2005) s. 135–142.

8. Dominique Bosquelle, "Voyages et séjours de germanistes français en Allemagne dans les années trente", i Michel Espagne & Michael Werner (red.), *Histoire des études germaniques en France: 1900–1970* (Paris 1994) s. 251–270; Frédéric Sallée, *Voyager en terre brune (1933–1939): La construction d'une autre image du national-socialisme allemand* (masteruppsats, Grenoble 2006). För två populärvetenskapliga skildringar av resor till Nazityskland, se Andrew Nagorski, *Hitlerland: American Eyewitnesses to the Nazi Rise to Power* (New York 2012) och Julia Boyd, *Turister i Tredje riket: Vittnesmål från nazismens framväxt* (Stockholm 2020).

9. Ido Oren, *Our Enemies and US: America's Rivalries and the Making of Political Science* (Ithaca 2003) s. 67. För Lepawskys analys av utvecklingen i Tredje riket, se Albert Lepawsky, "The Nazis Reform the Reich", *The American Political Science Review* 30: 2 (1936) s. 324–350.

10. Roland Krebs, *Les Germanistes français* (Paris 2020) s. 51.

Då föreliggande artikel undersöker föreställningar om objektivitet är frågan vad som ryms inom detta begrepp. Reinhart Koselleck noterar att föreställningar om opartiskhet och neutralitet har en lång historia inom historievetenskapen, oftast i form av metaforik gällande den "nakna" sanningen och historien som en spegel av verkligheten.¹¹ Vetenskapshistorikerna Lorraine Daston och Peter Galison uppmärksammar att den moderna åtskillnaden mellan objektiv verklighet och subjektiva upplevelser uppkom under 1800-talet. Det var då som objektivitet blev vad som inom epistemologi och vetenskapshistoria kallats en "epistemisk dygd", i relation till den subjektivitet som skulle undertryckas.¹²

Daston har även undersökt frågan om opartiskhet och objektivitet inom tysk och fransk historievetenskap under 1800-talet. Hon konstaterar att dessa två begrepp har olika ursprung och hade olika innebörder för 1800-talets historiker. Opertiskhet härrör från antiken och åsyftar en position mellan eller över parterna. Detta var, påpekar Daston, inte detsamma som neutralitet eller värderingsfrihet utan en inställning som ansågs leda till välavvägda slutsatser i de moraliska frågor som historien aktualiserade, på ett motsvarande sätt som juridisk opartiskhet antogs leda till rättvisa domar. Det handlade om möjligheten att staka ut en position bortom parterna, ett "perspektiv från ingenstans" som filosofen Thomas Nagel uttryckte det.¹³ Objektivitet däremot hör till ovan nämnda naturvetenskapliga omdaning under 1800-talets senare hälft och avser metoder och tekniker som historiker kan begagna sig av, oavsett hållning.¹⁴

Daston och Galison ger en inomvetenskaplig förklaring av uppkomsten av idealet om vetenskaplig objektivitet och tillskriver politiska förändringar och händelser underordnad betydelse (vilket även gäller forskning om epistemiska dygder i stort).¹⁵ Forskare som Ad Maas och

11. Reinhart Koselleck, "Standortbindung und Zeitlichkeit: Ein Beitrag zur historiographischen Erschließung der geschichtlichen Welt", i Reinhart Koselleck, Wolfgang J. Mommsen & Jörn Rüsen (red.), *Objektivität und Parteilichkeit in der Geisteswissenschaft* (München 1977), s. 19–24.

12. Lorraine Daston & Peter Galison, *Objectivity* (New York 2007), s. 29–30, 36, 39–41; Jeroen van Dongen & Herman Paul (red.), *Epistemic Virtues in the Sciences and the Humanities* (Cham 2017).

13. Thomas Nagel, *The View from Nowhere* (New York 1986).

14. Lorraine Daston, "Objectivity and Impartiality: Epistemic Virtues in the Humanities", i Rens Bod, Jaap Maat & Thijs Weststeijn (red.), *The Making of the Humanities III* (Amsterdam 2014), s. 28.

15. Daston & Galison, s. 35–36.

Camille Creyghton har vidareutvecklat deras teorier inom ett tydligare politiskt ramverk, vilket även är ambitionen för denna uppsats.¹⁶ I detta sammanhang är det viktigt att understryka skillnaden mellan 1800- och 1900-tal när det gäller synen på vetenskaplig objektivitet. Cathryn Carson har noterat att 1800-talets uppfattning om objektivitet gav vika för en mer samhällstillvänd syn på vetenskapens uppdrag under 1900-talet.¹⁷ Under detta århundrade hävdade, som Peter Novick uppmärksammat, vissa amerikanska historiker att föreställningen om vetenskaplig objektivitet var samhälleligt irrelevant.¹⁸ I Storbritannien utmanade marxistiska vetenskapsmän i rörelsen "social relations of science" idealet om objektivitet utifrån en socialistisk syn på vetenskapens uppgift.¹⁹ 1930-talet var de stora samhällsprojektens tidevarv, i fascistisk, socialistisk och liberal tappning. Det var i denna politiska kontext som amerikanska, brittiska och franska forskare tog sig an nazismen.

Frågan om omvärldens reaktioner på nazismen under dess tolv år vid makten har gett upphov till ett omfattande forskningsfält som i viss utsträckning behandlat akademiska tolkningar.²⁰ Analysen som följer bygger vidare på denna forskning. Samtidigt söker den nya svar i förhållande till analyser som utgått från enstaka forskare, enskilda länder eller särskilda discipliner och därför missat debattens transnationella och interdisciplinära karaktär. Framför allt har dock historiker som tidigare studerat dessa frågor inte noterat hur centrala frågor om objektivitet och

16. Camille Creyghton, "Impartiality, Objectivity, and Political Engagement in Nineteenth-Century French Historiography: Monod and the Dreyfus Affair", *History of Humanities* 3, nr 2 (2018): s. 279–302; Ad Maas, "Johan Rudolph Thorbecke's Revenge: Objectivity and the Rise of the Dutch Nation State", i Dongen & Paul (2017) s. 173–193.

17. Cathryn Carson, "Objectivity and the Scientist: Heisenberg Rethinks", *Science in Context*, 16, nr. 1–2 (2003) s. 243–269. Se även Cathryn Carson, *Heisenberg in the atomic age: Science and the public sphere* (Washington D.C. 2010).

18. Peter Novick, *That Noble Dream: The "objectivity question" and the American historical profession* (Cambridge 1988) s. 250–278.

19. William McGucken, *Scientists, Society, and State: The Social Relations of Science Movement in Great Britain, 1931–1947* (Columbus 1984).

20. Kylie Galbraith, *The British Press and Nazi Germany: Reporting from the Reich, 1933–9* (London 2020); Dan Stone, *Responses to Nazism in Britain, 1933–1939: Before war and Holocaust* (Basingstoke 2012); Michaela Hoenicke Moore, *Know Your Enemy: The American Debate on Nazism, 1933–1945* (Cambridge 2009); Brigitte Granzow, *A mirror of Nazism: British Opinion and the Emergence of Hitler 1929–1933* (London 1964); Franklin Gannon, *The British Press and Germany 1936–1939* (Oxford 1971); Pierre Ayçoberry, *La question nazie: Essai sur les interprétations du national-socialisme (1922–1975)* (Paris 1979); Wolfgang Dierker, "Der Nationalsozialismus in der französischen Geschichtsschreibung", *Francia* 23:3 (1996) s. 155–180; Georges Bulit, *Prussianisme et nazisme: Avec le Regard des Intellectuels Français sur l'Identité nazi de 1933 à 1940* (Paris 2006).

subjektivitet, opartiskhet och neutralitet var för flera av de forskare som analyserade nazismen under tiden före andra världskriget.

Frederick L. Schuman och opartiskhetens omöjlighet

Frederick L. Schuman var statsvetare vid University of Chicago, specialiserad på internationella relationer. Hans avhandling, som publicerades 1928, argumenterade för ett amerikanskt närmande till Sovjetunionen under en tid då länderna saknade diplomatiska relationer. Trots att Schuman själv inte var kommunist blev han en av de främsta företrädarna för Sovjetunionens sak i den amerikanska offentligheten. Han var en tidig kritiker av nazismen och välkomnade 1935 den kommunistiska internationalens appell för en antifascistisk folkfront.²¹ Schuman spenderade åtta månader i Tyskland från april till november 1933. Han genomförde intervjuer med tjänstemän och medlemmar i NSDAP, närvarade vid politiska evenemang och samtalade med utländska korrespondenter. En del av källorna till sin undersökning fick han från ovan nämnda Lepawsky som var Schumans kollega i Chicago. 1935 utgavs hans bok *Hitler and the Nazi Dictatorship: A study in Social Pathology and the Politics of Fascism*. Schuman var skarpt kritisk till den regim han ansåg var på väg att leda världen mot ett nytt krig. Året innan hade han publicerat två vetenskapliga artiklar med titlarna "Nazi Dreams of World Power" och "The Third Reich's road to war".²²

I inledningen till sin bok förklarade Schuman sin inställning till frågan om objektivitet. Han hävdade att hans mål var "explanation, not condemnation; analysis, not indictment; description, not denunciation".²³ Samtidigt menade han att frågan om objektivitet hamnade under ett särskilt ljus på grund av nazismens natur, som om det var omöjligt eller rentav ovidkommande att vara opartisk i detta sammanhang:

Whether the pages which follow are to be regarded as "objective" or "impartial" is a question almost devoid of meaning in the present context. If objectivity means the analysis of social phenomena within a frame of reference broader than the phenomena themselves, then

21. Oren (2003) s. 116–117.

22. Frederick L. Schuman, "Nazi Dreams of World Power", *Current History* 39:5 (1934) s. 535–541; Frederick L. Schuman, "The Third Reich's Road to War", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 175, september (1934) s. 33–43.

23. Schuman (1934) s. x.

this study is objective. But the new dictators who "think with their blood" repudiate all objectivity and scientific detachment as evil products of liberalism and of "Jewish-Marxist materialism." Under these circumstances any effort at objectivity implies *per se* the adoption of an attitude evoking negative emotional responses from the patients under observation. Like every form of highly emotionalized and subjectivized mass mysticism, National-socialism demands acceptance or rejection. Objectivity is equivalent to rejection.²⁴

Schuman tolkade opartiskhet som ett slags överenskommelse, ett gemensamt rum, som nazismen omöjliggjorde i kraft av sin fanatism, på ett liknande vis som den inte låtit hans kollega Lepawsky observera en SA-marsch utan att visa sitt stöd. Det fanns helt enkelt inte längre något utrymme för en opartisk position.

För Schumans läsare kunde det inte råda något tvivel om hur kritiskt han förhöll sig till nazismen. Schuman blandade marxistiska tolkningar av Hitler som redskap för det tyska finans- och industrikapitalet med antropologiska och psykoanalytiska analyser av det tyska folket.²⁵ Han tolkade nazismen som en politisk religion som förde tankarna till amerikanska kyrkors religiösa extas och rasistiska organisationer som Ku Klux Klan, med Hitler som frälsare och *Mein Kampf* som Bibeln.²⁶ Hitlers frustration och neuroser hade enligt Schuman sin motsvarighet hos miljontals andra män i Centraleuropa. Efter första världskriget och degraderingen av Tysklands nationella symboler led den tyska småborgerligheten av kastrationskomplex och förföljelsemani.²⁷ Schuman menade att det som förde nazismen till makten var dess förmåga att genom propaganda och politiska massevenemang erbjuda mening åt en del av det tyska samhället som genomlevde kris efter kris, samtidigt som den fruktade social deklassering.²⁸

Hur mottogs Schumans bok? Historikern Koppel S. Pinson refererade till Schumans syn på objektivitet och berömde boken, trots "its passionate bias against everything for which National Socialism stands".²⁹

24. Schuman (1934) s. x.

25. Schuman (1934) s. 87–90.

26. Schuman (1934) s. 78–81.

27. Schuman (1934) s. 11, 107–109.

28. Schuman (1934) s. 8, 11, 25, 107–109.

29. Koppel S. Pinson, recension av *The Nazi Dictatorship* av Frederick L. Schuman och Hitler, av Rudolf Olden & Walter Ettinghausen, *Political Science Quarterly* 52:1 (1937) s. 153.

Flera av Schumans kollegor kritiserade emellertid honom för att inta en alltför kritisk hållning. För vissa var problemet att han underlät att ta upp nazismens positiva sidor. Statsvetaren Phillips Bradley påpekade att boken innehöll "many pages which are not restrained in language". Bradley medgav dock att:

it would be difficult indeed for anyone, on whichever side he stood, to be entirely impersonal and objective in his description of a movement so dynamic and Procrustean in its activities, or of events so forthright and ruthless and many which the author observed at first hand during his stay in Germany during 1933.³⁰

Schumans erfarenheter i Tredje riket gav honom, enligt Bradley, rätt till ett visst mått av subjektivt engagemang. Samtidigt kritiserade han Schuman för generella utsagor om "collective political insanity" av begränsat analytiskt värde.³¹ Bradley menade slutligen att Schumans emfas vid nazismens propaganda gav ett ensidigt porträtt av denna rörelse, som bortsåg från "institutions and practices of a positive and even useful sort which have resulted from the Nazi régime".³² Som Ido Oren visat fortsatte amerikanska statsvetare att se Tyskland som ett föredöme efter 1933.³³ Bradley var en de forskare som upprätthöll uppfattningen att det även fortsättningsvis fanns något att lära av Tyskland.

En kritik som påminde om Bradleys framfördes av Lyford P. Edwards, sociolog vid Columbia University. Enligt Edwards verkade Schuman hävda att hela det tyska folket var sinnessjukt. Edwards betonade att den amerikanska revolutionen lika lite som den tyska var fredlig och att tyskar med samma mått skulle kunna kalla USA:s grundare för galningar.³⁴ En annan amerikansk statsvetare, Roger H. Wells, ansåg i likhet

30. Phillips Bradley, recension av Schuman, Hitler and the Nazi Dictatorship, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 182 (1935) s. 210.

31. Angående kritiken av psykohistoria, se Hoenicke Moore, (2009) s. 218–225; Se även Theodor Abel, "Is a Psychiatric Interpretation of the German Enigma Necessary?", *American Sociological Review* 10:4 (1945) s. 457–464, och Abels kritik av Schuman i Theodor Abel, *Why Hitler Came into Power: An Answer based on the Original Life Stories of Six Hundred of His Followers* (New York 1938) s. 186–194.

32. Bradley (1935) s. 210. Bradley utvecklade inte vilka dessa positiva sidor var.

33. Oren (2003) s. 47; Paul Petzschmann, "Nazi Germany and Public Administration 1933–1942: The most important laboratory for depression America?", *Public Administration* 92:2 (2014) s. 259–273.

34. Lyford P. Edwards, recension av Frederick Schuman, The Nazi Dictatorship, *American Journal of Sociology* 41:3 (1935) s. 398.

med Bradley, att Schuman ”unduly minimized the positive [...] achievements of Hitlerism. The resulting picture is, therefore, blacker than it needs to be.”³⁵ Wells, Edwards och Bradley såg Schumans bok som alltför kritisk. Den saknade tillbörlig balans och de komparativa perspektiv som i deras mening fick den tyska utvecklingen att inte framstå som så anmärkningsvärd. Schuman intog så pass mycket distans i relation till nazismen och det tyska folket att hans kritiker uppfattade det som att han svartmålade sitt studieobjekt. Deras sätt att bemöta Schuman var att framhäva nazismens positiva sidor. Medan Schuman avfärdade möjligheten att vara något annat än för eller emot eftersträvade de ett opartiskt både och.

Fritz Ermarth, Fritz Morstein Marx och migrantens subjektivitet

Året efter Schumans bok gavs ut publicerades två böcker om det Tredje riket av två tyska statsvetare och jurister som båda emigrerat efter 1933: Fritz Ermarth och Fritz Morstein Marx.³⁶ Diskussionen om deras bakgrund i relation till objektivitet och subjektivitet erbjuder ytterligare perspektiv till mottagandet av Schumans verk. I förordet till Ermarths bok förklarade statsvetaren Ernest S. Griffith att dess styrka bestod av solida fakta i kombination med egen erfarenhet av det system han studerade.³⁷ Ermarth själv var mer blygsam och förklarade att det måhända var för tidigt att analysera de föregående årens händelser i Tyskland. Han frågade sig om det som behövdes i denna turbulenta tid var ”objectivity” eller ”loyalty”. Enligt Ermarth fanns det en form av kritik som inte var en ”negation of loyalty” utan en ”higher loyalty – to the ideal Germany that is to be, to the greater Europe of tomorrow”.³⁸ Ermarths ideal var alltså inte primärt objektivitet, vars nytta han ifrågasatte under den rådande situationen, utan en kritik som syftade till att skapa ett bättre Tyskland och Europa. Detta var ett uttryck för 1900-talets ovan nämnda samhällstillvända syn på vetenskapens roll.

35. Roger. H. Wells, recension av Schuman, *The Nazi Dictatorship*, *The American Political Science Review* 29:4 (1935) s. 677; citerad i Oren (2003) s. 80.

36. Om Morstein Marx, se Margrit Seckelmann, ”Postheroische Verwaltung: Fritz Morstein Marx”, Margrit Seckelmann & Johannes Platz (red.), *Remigration und Demokratie in der Bundesrepublik nach 1945: Ordnungsvorstellungen zu Staat und Verwaltung im transatlantischen Transfer* (Bielefeld 2017), s. 131–154; Om Ermarth, se Klemens von Klemperer, *German Resistance against Hitler: The Search for Allies Abroad 1938–1945* (Oxford 1992) s. 313, n. 228.

37. Ernest S. Griffith, preface, i Ermarth (1936) s. x.

38. Ermarth (1936) s. xiii.

Ermarth analyserade nazismen med betoning på dess sociala och ekonomiska implikationer. Enligt honom försökte denna rörelse undertrycka de klasskonflikter som blivit akuta på grund av ekonomiska och politiska kriser. Det Tredje riket utgjorde således en regim för över- och medelklassen som, eftersom den inte lyckats lösa det tyska samhällets grundläggande problem, antingen skulle behöva bli ett redskap för ekonomisk utjämning eller ett redskap för krig.³⁹

Trots att Ermarth, som Griffith påpekade i sitt förord, gick långt i sin "economic determinism" blev hans bok påfallande positivt mottagen. I akademiska tidskrifter kallades den "dispassionate and accurate"⁴⁰ och "perhaps the most scholarly book on the Third Reich to appear in English".⁴¹ Sigmund Neumann, en annan akademisk flykting, ansåg att Ermarth bevisat att en tysk kan möta utmaningen att skriva objektivt om tysk samtidshistoria.⁴² Statsvetaren T. P. Peardon kallade den "dispassionate and sober"⁴³ och tillade att den var "wholly free from the bitter partisanship and flatulent psychoanalysis that spoiled such books as Schuman's *Nazi Dictatorship*".⁴⁴

Samtidigt framhöll vissa amerikanska forskare migranternas bakgrund som en möjlig nackdel. I förordet till Morstein Marx bok anförde den amerikanske historikern William Yandell Elliot författarens erfarenheter inom tysk administration som ett argument för hans expertis på området. Elliot påtalade dock det han betraktade som faran med att flyktingar från Tyskland skriver om det land de flytt från, som om en föregiven "emigré psychology" en särskild subjektivitet som skulle underkänna deras alster i andras ögon. Utvägen ur detta dilemma, och det Elliot betraktade som den stora förtjänsten med Morstein Marx verk, var att låta "National Socialism in Germany speak for the most part for

39. Ermarth (1936) s. 176–183.

40. John B. Holt, recension av Fritz Ermarth, *The New Germany*, *Political Science Quarterly* 53:1 (1938) s. 151.

41. W. A. W. recension av Fritz Ermarth, *The New Germany*, *Books Abroad*, 11:2 (1937) s. 244.

42. Sigmund Neumann, recension av H. Lichtenberger, *The Third Reich*, Robert A. Brady, *The Spirit and Structure of German Fascism*, och Fritz Ermarth *The New Germany: National Socialist Government in Theory in Practice*, *American Journal of Sociology*, 43:6 (1938) s. 1 006; Michael Kunze, *Sigmund Neumann: Demokratielehrer im Zeitalter des internationalen Bürgerkriegs* (Berlin 2015).

43. T. P. Peardon, recension av Fritz Ermarth, *The New Germany: National Socialist Government in Theory and Practice*, *Columbia Law Review* 37:1 (1937) s. 166–167.

44. Peardon (1937) s. 167.

itself".⁴⁵ Objektivitet i denna mening handlade inte så mycket om att anamma särskilda vetenskapliga metoder, eller att väga för och emot i opartiskhetens namn, som om att forskaren skulle träda undan och ge röst åt studieobjektet.

I likhet med Ermarth klarade sig Morstein Marx undan den kritik som drabbade Schuman. Mottagandet av hans bok var övervägande positivt. Enligt statsvetaren Taylor Cole hade ingen lika effektivt som Morstein Marx använt "the device of allowing National Socialist writers and spokesmen to be their own critics".⁴⁶ Den amerikanske experten på nationalism Hans Kohn menade att Morstein Marx och Ermarth skrivit "with objectivity and out of strong sympathy with the aspirations of the German people".⁴⁷ Denna sammanlänkning av objektivitet och medkänsla ger en särskild ingång till frågan om det önskvärda vetenskapliga förhållningssättet, som om det gällde att inte bara vara opartisk och objektiv utan att ta parti för det tyska folket. Måhända gjorde Ermarths och Morstein Marx bakgrund, Ermarths ovan nämnda konstruktiva föresats, och deras framställningar att de undvek den kritik som drabbade Schuman. Schuman var, till skillnad från dessa två forskare, alltför engagerad mot nazismen och inte nog engagerad för det tyska folket. I denna mening förväntade sig recensenter inte bara opartiskhet utan även ett visst mått av empati.

Ermарths och Morstein Marx bidrag till diskussionen rönt uppskattning men var samtidigt omgärdade av förbehåll. Deras bakgrund anfördes både som en tillgång och som en black om foten. De förväntades anstränga sig extra hårt för att uppnå den opartiskhet som den infödda forskaren Schuman menade var irrelevant. För de flesta lyckades både Ermarth och Morstein Marx möta denna utmaning, även om inte alla övertygades av deras insatser. I brittiska *Royal Institute of Foreign Affairs* menade Isabella M. Massey att Morstein Marx bok krävde för mycket förkunskaper om tysk historia och att dess "sweeping generalisations can only be acceptable to those nurtured in the German traditions of

45. William Y. Elliot, "Preface", i Morstein Marx (1936) s. v.

46. Taylor Cole, "Current Appraisals of German National Socialism", *The Journal of Politics* 1:2 (1939) s. 195.

47. Hans Kohn, recension av Fritz Ermarth, *The New Germany: National Socialist Government in Theory and Practice* och Fritz Morstein Marx, *Government in the Third Reich*, m. fl. *American Sociological Review* 2:1 (1937) s. 120.

historical interpretation".⁴⁸ För henne hade Morstein Marx inte mildrat sin tyska särart så pass att han kunde ta sin plats i den anglo-amerikanska forskarvärlden.

Henri Lichtenberger och neutralitetens gränser

Samma år som Morstein Marx och Ermarth publicerade sina verk gav Henri Lichtenberger, en av den franska germanistikens grundare, sitt bidrag till debatten. När han 1936 publicerade sin bok om det "nya Tyskland" hade han en lång karriär bakom sig som kännare av tysk filosofi, litteratur, kultur och samhällsliv. Lichtenberger var en av de främsta experterna på Friedrich Nietzsches filosofi och hade skrivit böcker om kompositören Richard Wagner och poeterna Heinrich Heine och Novalis. Ett år innan nazisterna tilldelades makten i Tyskland publicerades hans översättning av Goethes *Faust*.⁴⁹

I sin bok om det Tredje riket noterade Lichtenberger Hitlers förakt mot de han kallade "Intelligenzler" med deras "vetenskapliga skrupler, deras försök att vara objektiva och deras vilja till tolerans", en karaktäristik som med förlov sagt passade tämligen väl in på honom själv.⁵⁰ Få gick nazismen lika långt till mötes som Lichtenberger i sin strävan att vara opartisk och neutral, att förstå och beskriva utan att värdera. Större delen av boken bestod av beskrivningar av kriser, politiska skeenden och intriger med få kommentarer eller försök till analys. Lichtenberger vägrade olika förhållningssätt mot varandra utan att själv ta ställning. Exempelvis beskrev han regimens agerande under dess "revolutionära" fas (efter maktöverlåtandet men innan diktaturen etablerats) som en "något tumultartad" period då nazistiska aktivister gick till "direkt aktion" men utan att ledaren lät "agitation urarta till anarki".⁵¹ I likhet med Schumans amerikanska kritiker konstaterade Lichtenberger att nazisterna var stolta över deras "torra" revolution. Lichtenberger instämde och hävdade att den utgöt "betydligt mindre blod" än franska revolutionen och Pariskommunen.⁵² Han kontrasterade positiva tyska känslor inför den

48. I. M. Massey, recension av Fritz Morstein Marx, *Government in the Third Reich*, Rudolf Olden, Hitler the Pawn, et al. *Royal Institute of International Affairs* 16:1 (1937) s. 157.

49. Henri Lichtenberger, *Richard Wagner, poète et penseur* (Paris 1898); Henri Lichtenberger, *Henri Heine et sa place dans la pensée contemporaine* (Paris 1904); Henri Lichtenberger, *La Philosophie de Nietzsche* (Paris 1923); Johann Wolfgang von Goethe, *Faust I och II* (Paris 1932).

50. Lichtenberger (1936) s. 61.

51. Lichtenberger (1936) s. 81.

52. Lichtenberger (1936) s. 73.

nazistiska nydaningen med de fransmän som "under intryck av berättelser från de migranter som samlas hos oss fått intrycket att landet är underställt diktatur, tvång och terror".⁵³ Denna bild av Tredje riket stod enligt Lichtenberger i kontrast till stämningen av eufori och nationell resning som han själv bedömde som tongivande.

Lichtenbergers inställning till Tyskland och nazismen begränsade sig inte till abstrakta vetenskapliga ideal. Han var under 1930-talet engagerad för franskt-tyskt samförstånd i organisationen Comité France-Allemagne.⁵⁴ Detta engagemang förde han i reaktion mot en fransk opinion som var övertygad om att den nazistiska regimen skulle föra Europa till krig.⁵⁵ I detta avseende var det i sista hand inte nazismen själv som Lichtenberger reagerade på utan de känslor och den oro för en ny konflikt som denna regim väckte, särskilt i Frankrike. Enligt honom ville varken tyskar i gemen eller Hitler ha krig.⁵⁶ Han avslutade sin bok med förhoppningen att fransmän och tyskar, trots sina olikheter, skulle kunna uppskatta varandra och "agree to disagree".⁵⁷ I kontrast till Dastons analogi mellan 1800-talets historiker och domare ifråga om opartiskhet eftersträvade Lichtenberger en välvilligt förstående hållning, inte i avsikt att döma i endera riktningen.

Tidigare forskning har, inte utan anledning, beskrivit Lichtenbergers "välvillighet" och "politiska naivitet" i relation till det Tredje riket.⁵⁸ Lichtenbergers position bör dock inte enbart ses som ett utslag av bristande omdöme utan ställas i relation till idealet om opartiskhet

53. Lichtenberger (1936) s. 82.

54. Jacques Le Rider, "La Revue d'Allemagne: Les germanistes français témoins et interprètes de la crise de la République de Weimar et du Nazisme", i Hans Manfred Bock, Reinhart Meyer-Kalkus & Michel Trebitsch (red.), *Entre Locarno et Vichy: Les relations culturelles franco-allemandes dans les années 1930* (Paris 1993) s. 370; Hans Manfred Bock, "Henri Lichtenberger, père fondateur de la germanistique française et médiateur entre la France et l'Allemagne", i Espagne & Werner (1994) s. 155–170.

55. Ladislav Mysyrowicz, "L'image de l'Allemagne nationale-socialiste à travers les publications françaises des années 1933–1939", i *Les relations franco-allemandes 1933–1939* (Paris 1976) s. 117–121; André Gisselbrecht, "Quelques interprétations du phénomène nazi en France entre 1933 et 1939", i *Les relations franco-allemandes 1933–1939* (Paris 1976) s. 161.

56. Lichtenberger (1936) s. 128, 278; Gilbert Merlio, "Lichtenberger, d'Harcourt, Vermeil: Trois germanistes français face au phénomène nazi", i Bock, Meyer-Kalkus & Trebitsch (1993) s. 376.

57. Lichtenberger (1936) s. 282. Originalalets kursiv.

58. Ladislav Mysyrowicz, "L'image de l'Allemagne nationale-socialiste à travers les publications françaises des années 1933–1939", i *Les relations franco-allemandes 1933–1939* (Paris 1976) s. 131–132.

och till det franska och internationella mottagandet av hans verk. Lichtenbergers ställning som en av de främsta franska experterna på tysk kultur avspeglade sig i lyriska recensioner. Historikern Georges Blondel kallade hans studie för "ett av de bästa verken som skrivits om Tyskland idag".⁵⁹ En annan recensent menade att den skrivits utifrån "den mest rigorösa vetenskapliga metoden" och berömde Lichtenbergers "försök att förstå".⁶⁰ Samtidigt hänvisade han till bokens avslutande kapitel, där Lichtenberger tillät sig att påtala det franska avståndet till nazismens fanatism, terrorism och rasteorier som för att inskräpa att det inte rådde något tvivel om Lichtenbergers egen inställning.⁶¹

Journalisten Jules-Albert Jaeger menade att Lichtenbergers ord var "skrivna med omsorg om balans, objektivitet, skrupulös rättvisa och utan affekt [passion]".⁶² Jaeger påtalade att vissa av bokens sidor riskerade att skapa en "chock" hos läsaren på grund av kontrasten mellan Lichtenbergers "självpåtagna stränghet" och "rättvisa" å ena sidan, och "de reaktioner som är specifika för [läsarens] sensibilitet," å den andra. Enligt Jaeger berodde detta på läsaren och inte på något problem med den vetenskapliga metoden. I detta perspektiv gick gränsen mellan subjektivitet och objektivitet inte mellan forskare och studieobjekt utan mellan text och läsare. En recensent i tidskriften *Europe* efterfrågade dock ett tydligare ställningstagande från Lichtenbergers sida. Recensenten undrade om Lichtenberger trodde sig vara opartisk genom att enbart bygga sin framställning på officiella tyska källor, och tillade att det vore en "väl tendentiös förståelse av objektivitet".⁶³

Lichtenbergers verk gavs ut i engelsk översättning året därpå men recenserades redan i den franska originalutgåvan. H. M. Lewis hade förväntat sig "a degree of French bias", men blev positivt överraskad av motsatsen och av insikten att allt inte var så negativt med utvecklingen i Tyskland:

59. Georges Blondel, recension av "Henri Lichtenberger L'Allemagne nouvelle", *Revue internationale de l'enseignement* 91:4 (1937) s. 247–249.

60. L. Roth, recension av Lichtenberger, *L'Allemagne nouvelle, Feuilles Libres de la Quinzaine* III: 43 (1937) s. 236–237.

61. Lichtenberger (1936) s. 263–264.

62. Jules-Albert Jaeger, "Un germaniste alsacien et l'évolution de l'Allemagne contemporaine", *L'Allemagne Contemporaine*, 20 november (1936) s. 177.

63. J. N. recension av Lichtenberger, *L'Allemagne nouvelle, Europe* 44:173 (1937) s. 142–144.

The reviewer was surprised to find M. Lichtenberger presenting facts in such a light as to completely discredit belief that nothing but terrorism and national ruin have resulted in Germany since the advent of "Der Führer."⁶⁴

Enligt Lewis visade Lichtenberger att Hitler lyckats att utrikespolitiskt rehabilitera Tyskland och att inrikespolitiskt skapa ordning ur kaos.

När den amerikanska utgåvan publicerades gavs frågan om objektivitet, opartiskhet och neutralitet en ännu större roll än den gjort i Frankrike. Redaktören och översättaren Koppel S. Pinson förklarade att inget var av större vikt än "a dispassionate and clear comprehension of Nazi aims, principles and policies".⁶⁵ Filosofen Nicholas Murray Butler, bedömde i sitt förord att det var:

quite impossible for any German scholar to write an objective and dispassionate review of that which has happened in Germany since the Armistice. It would seem to be almost equally impossible for any French scholar to accomplish this task, but Professor Lichtenberger has done precisely that.⁶⁶

Omdömen av detta slag upprepades under det amerikanska och brittiska mottagandet av Lichtenbergers bok. Den amerikanske historikern Harold C. Deutsch, som bland annat studerat i Berlin, lovordade Lichtenbergers "scholarly detachment" och "objective attitude". Deutsch såg detta som en välkommen kontrast till kritiken av Hitlertyskland men konstaterade att: "When contrasted with the emotional protest or bitter invective customarily met with, his treatment becomes almost 'sympathetic'."⁶⁷ Deutsch betonade dock att Lichtenberger inte förlorat sin "capacity for decisive judgments" och refererade, i likhet med ovan nämnda franska recensent, till bokens avslutande kapitel.⁶⁸ Den brittiske historikern E. J. Passant beskrev Lichtenbergers bok som "admirably judicial". I likhet med Deutsch fastnade även Passant för det sista

64. H. M. Lewis, Recension av Lichtenberger, *L'Allemagne nouvelle*, *Books Abroad* 11:1 (1937) s. 57.

65. Koppel S. Pinson, "Editors Preface", i Lichtenberger (1937) s. x.

66. Nicholas Murray Butler, "Preface", i Lichtenberger (1937) s. xi.

67. Harold C. Deutsch, recension av Lichtenberger, *The Third Reich*, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 195:1 januari (1938) s. 225.

68. Deutsch (1938) s. 225.

kapitlet där Lichtenberger tillät sig att tala i egenskap av fransman och ta avstånd från den "terrorism" och de "drastic measures" som drabbat nazismens fiender.⁶⁹

En annan positiv recension författades av den amerikanske statsvetaren James Pollock. Pollock hade besökt Tyskland tillsammans med andra amerikanska forskare under sommaren 1934.⁷⁰ I sin recension av Lichtenberger som publicerades 1939 påpekade han att den franske germanisten skrivit en "balanced interpretation" till skillnad från "many other flaming indictments or defenses of Hitlerism". Även när Lichtenberger talade som fransman saknades enligt Pollock "bitterness and recrimination".⁷¹ Pollock hade året dessförinnan visat att han fortsatte att hålla idealet om opartisk vetenskap högt. I inledningen till sin bok om administrationen i det expanderade tyska riket hävdade han att administration, organisationer och ledarskap var så viktigt för "efficient government" att de behövde studeras oavsett om "one approves or disapproves of the ends being sought or served by the particular regime".⁷² I likhet med Phillips Bradleys vilja att lära av det Tredje riket menade Pollock att det fanns ett värde som stod över politiska förbehåll och förkärlek: inte objektivitet men väl strävan efter "efficient government". Opertiskhet var med andra ord inte ett självändamål utan ett medel för forskare att bidra till samhällets styrning.

Pollocks kollega vid University of Michigan, historikern Preston Slosson, konstaterade i sin recension av Lichtenberger att "no impartial work has yet been written on the National Socialist regime in Germany or will be written for many years to come". Detta berodde, enligt Pollock, på att "so bizarre a political experience is bound to create a personal reaction either of sympathy or dislike in anyone who writes about it".⁷³ I likhet med Schuman ramade Slosson in frågan om opertiskhet med hänvisning till nazismens särskilda karaktär. Till skillnad från Schuman menade

69. E. J. Passant, recension av H. Lichtenberger, *The Third Reich* och G. Reimann, *Germany World Empire or World Revolution Just back from Germany*, *Royal Institute of International Affairs*, 17: 5 (1938) s. 725–726.

70. Oren (2003) s. 76–77. Om Pollock, se Dennis Anderson, *James Kerr Pollock: His Life and Letters* (Ann Arbor 1972).

71. James K. Pollock, recension av Lichtenberger, *The Third Reich*, *The American Political Science Review* 33:1, februari (1939) s. 120.

72. James K. Pollock, *The Government of Greater Germany* (New York 1940 [1938]) s. vii.

73. Preston Slosson, recension av Lichtenberger, *The Third Reich*, *The American Historical Review* 43:3 (1938) s. 629.

han att den enskilde individens reaktioner stod i vägen för en neutral hållning. Slosson fortsatte sitt resonemang med att berömma Lichtenberger för en "judicial, candid, and absolutely fair analysis". Enligt Slosson ansträngde sig Lichtenberger för att "accord the German people and their present government every point which can be made in their favor", som exempelvis Hitlers skicklighet under vägen mot makten.⁷⁴

Johannes Mattern från Johns Hopkins University noterade, i sin recension av Lichtenberger, de betydande svårigheter han förknippade med att skriva om Sovjetunionen, det fascistiska Italien och det nazistiska Tyskland:

The popular subjective approach leads to a distorted presentation of the subject, giving a picture either too favorable or too damaging to the systems presented. Complete objectivity, even if possible, does not appeal to the general reader.⁷⁵

Mattern förklarade att Lichtenberger räknade upp negativa och positiva tolkningar av Tredje riket utan att avgöra vilka som var de rätta. Med en formulering som föregrep Thomas Nagels ovan nämnda beskrivning av objektivitet skrev Lichtenberger enligt Mattern i största delen av sin bok som "the scholar, the spectator from somewhere in no man's land".⁷⁶ Lichtenbergers val att inte ta upp de värsta uttrycken för det nazistiska våldet förklarade Mattern med en förståelse för skillnaden mellan "the ideals of the French Revolution and the excesses practiced by the revolutionists seeking to realize their ideals".⁷⁷ Det förelåg enligt Mattern en diskrepans mellan ideologin och det våld som utfördes i dess namn, som om det senare inte var ett uttryck för det förra. Detta var en tendens att ge nazismen fortsatt förtroende som både Mattern och Lichtenberger verkar ha anslutit sig till. Lichtenbergers reaktion mot den antinazistiska franska opinionen föll i så måtto i god jord hos vissa amerikanska forskare.

Andra uppfattade Lichtenbergers neutrala hållning som märklig och nästan upprörande, särskilt under åren 1938 och 1939. Taylor Cole me-

74. Slosson (1938) s. 629.

75. Johannes Mattern, recension av Henri Lichtenberger, *The Third Reich*, *The American Political Science Review* 31:5 (1937) s. 962.

76. Mattern (1937) s. 963.

77. Mattern (1937) s. 964.

nade att den franske germanisten "maintains a baffling reserve".⁷⁸ Statsvetaren Henry R. Spencer skrev om Lichtenbergers "Olympian superiority to enthusiasm and wrath" och "uncanny calmness" som "almost annoys the reader".⁷⁹ Ovan nämnda Sigmund Neumann stod för den hårdaste kritiken. I sin recension för *American Journal of Sociology* skrev Neumann att Lichtenberger försökte vara

a disinterested *rapporteur* presenting an objective picture, reluctant in making any qualifying comments, and not assuming the role of an arbiter between conflicting opinions.⁸⁰

Neumann menade emellertid att "objectivity can be so well aimed that it hits beside the mark".⁸¹ Problemet enligt Neumann var att Lichtenberger behandlade nazismen enbart som ett tyskt fenomen att förstå inom en tysk kontext, som om den nazistiska staten inte påverkade Frankrike eller andra europeiska länder:

Such a reserved approach, praiseworthy as it may be, does not seem appropriate to Europe today. It does not fully consider the missionary driving force of the Third Reich. The questions put before the world by the rise of National Socialism cannot be answered in this way.⁸²

Det utrikespolitiska läget hade förändrats sedan Lichtenberger publicerade sin bok 1936 och den försiktighet som genomsyrade hans verk tedde sig malplacerad för en bedömare som Neumann.

Mankiewicz och migrantens subjektiva börda

Även om diskussionen om objektivitet och subjektpositioner tycks ha varit mer framträdande i USA och Storbritannien, där den svarade mot aktuella akademiska diskussioner, var den inte frånvarande i Frankrike. En av de migranter som flydde från Tyskland till Frankrike under denna tid var juristen Harald Mankiewicz. Mankiewicz hade arbetat

78. Cole (1939) s. 196.

79. Henry R. Spencer, recension av H. Lichtenberger, *The Third Reich*, *Political Science Quarterly* 53: 2 (1938) s. 285.

80. Sigmund Neumann, recension av H. Lichtenberger, *The Third Reich*, Robert A. Brady, *The Spirit and Structure of German Fascism*, och Fritz Ermarth, *The New Germany: National Socialist Government in Theory in Practice*, *American Journal of Sociology*, 43: 6 (1938) s. 1 003.

81. Neumann (1938) s. 1 003.

82. Neumann (1938) s. 1 004.

som domare i Preussen och varit vice-direktör för arbetsdomstolen i Frankfurt am Main innan den nazistiska regimen gjorde honom arbetslös.⁸³ 1936 publicerade han den första volymen i en planerad serie om nazismen, utgiven vid institutet för komparativ juridik vid universitetet i Lyon. Mankiewicz verk behandlade den nazistiska världsåskådningen med fokus på det den föresatte sig att förstöra (den andra volymen var tänkt att behandla det den ville skapa).⁸⁴

I förordet resonerade institutets föreståndare Édouard Lambert kring frågan om objektivitet. Lambert förklarade – på ett snarlikt vis som William Yandell Elliots ovan citerade kommentar till Morstein Marxs verk – att Mankiewicz som flytt Tyskland vid 27 års ålder hade kunnat betrakta utvecklingen i den nazistiska staten genom "glas färgade av en migrants mentalitet". Lambert försäkrade dock läsaren att arbetet underställts institutets ideal om "absolut objektivitet" och kontrollerats och handletts av honom och hans kollegor.⁸⁵ Mankiewicz bakgrund var här inte den tillgång som en del skulle ha betraktat den som i USA utan en subjektposition som behövde tuktas och kanaliseras i rätt riktning.

Lambert förklarade vidare att institutet syftade till att närma sig nazismen med samma känslorörelse som inför naturfenomen. Han medgav dock att en "politisk och juridisk revolution" som den nazistiska utgjorde ett uttryck för "kollektiva aspirationer" och "nationell psykologi" som inte "låter sig mätas med samma precisa och mekaniska procedurer som en solförmörkelse eller ett vulkanutbrott".⁸⁶ Han beskrev nazismen som ett subjektivt fenomen, och påpekade att dess företrädare såg den som en tro eller "politisk mysticism".⁸⁷ Lambert förklarade att det "ingalunda är paradoxalt att eftersträva en objektiv framställning av doktriner som säger sig stå fria från all objektivitet".⁸⁸ Det problem som kvarstod var, enligt Lambert, att forskarens egna övertygelser skulle leda fel. För att undvika detta hade Mankiewicz avstått från värdeomdömen och, i likhet med Morstein Marx, låtit nazismens företrädare tala.

Trots positiva recensioner speglade det franska och engelskspråkiga

83. H. Mankiewicz, "The German Law of Alimony before and under National Socialism", *Law and Contemporary Problems* 6:2 (1939) s. 301.

84. Édouard Lambert, "Avertissement au lecteur", i Mankiewicz (1937) s. xiv.

85. Lambert (1937) s. xix.

86. Lambert (1937) s. xix.

87. Lambert (1937) s. xix.

88. Lambert (1937) s. xix.

mottagandet av Mankiewicz verk en förändring i synen på objektivitet i relation till nazismen.⁸⁹ I Frankrike berömde André Gros Mankiewicz för den omfattande dokumentationen men konstaterade att själva framställningen återstod att göra.⁹⁰ Picard noterade att Mankiewicz ”begränsat sig till att lägga fram, utan att döma, de doktriner han analyserar”. Denna reserverade hållning ankom dock inte läsaren som enligt Picard inte kunde undgå att förskräckas över den nazistiska ideologi han beskrev som ”en samling grovt naiva och brutala trossatser blandade med positivistiska pretentioner och en mysticism som förvirrats av metafysisk röra”.⁹¹

Frederick Schuman kallade Mankiewicz bok för ”a model of erudition” samtidigt som han invände att författaren inte gav nog utrymme åt antisemitism och nazismens socio-psykologiska bas.⁹² Den ungerske historikern Oscar Jászi berömde Mankiewicz verk för dess ”viewpoint of detached impartiality”.⁹³ Morstein Marx prisade det för dess ”objectivity” och ”thoroughness” men konstaterade att: ”Perhaps its strength is at the same time its weakness; for the volume is diligently confined to exposition proper, never slipping into criticism.”⁹⁴

Den engelske statsvetaren Ernest Barker lovordade institutet i Lyon för deras studie av nazismen, genomförd ”in a scientific spirit of clear and cool objectivity”. Barker menade att Mankiewicz lyckats med konststycket – som Lambert beskrev och Schuman förkastade – att beskriva ”objectively (so far as it can be done) a doctrine which itself decries and rejects any idea of objectivity”.⁹⁵ Samtidigt hänvisade Barker till en före-

89. Roger Picard, recension av Mankiewicz, *Le National-socialisme allemand*, *Revue d'histoire économique et sociale*, 25:2 (1939) s. 191–192; Frank H. Hankins, recension av Mankiewicz, *Le National-socialisme allemand*, *American Sociological Review* 3:2 (1938) s. 287–288.

90. André Gros, recension av Marcel Cot, *La conception hitlérienne du Droit* och Mankiewicz, *Le National-socialisme allemand*, *Politique étrangère*, 4:2 (1939) s. 217.

91. Picard (1939) s. 192.

92. Frederick L. Schuman, recension av Mankiewicz, *Le National-socialisme allemand*, *Journal of Political Economy* 46:3 (1938) s. 451.

93. Oscar Jászi, recension av Mankiewicz, *Le National-socialisme allemande: Ses doctrines et leurs réalisations*, *The American Political Science Review*, 32:4 (1938) s. 759. Om Jászi, se György Litván, *A Twentieth-Century Prophet: Oscar Jászi, 1875–1957* (Budapest 2006).

94. Fritz Morstein Marx, recension av Otto Koellreutter, *Deutsches Verfassungsrecht*, Harald Mankiewicz, *Le National-socialisme Allemand*, och Heinrich Lange, *Boden, Ware und Geld*, *Harvard Law Review* 51:5 (1938) s. 956. För detta konstaterande, se även Picard (1939) s. 192.

95. Ernest Barker, ”Notices of Books: National Socialism”, *Journal of Comparative Legislation and International Law* 20:4 (1938) s. 280–281.

givet fransk tendens, en annan subjeksposition vars fallgropar han menade att Mankiewicz och Lambert lyckats undvika, nämligen "the infirmity which tempts the French thinker to give clarity, logic and precision to whatever he touches".⁹⁶ Denna föreställning var inte enbart en engelsk fördom om fransmän utan även en diskussion bland franska forskare. Lambert skrev exempelvis i sitt förord att Mankiewicz aktat sig för att tillskriva nazismen "de särskilda karaktärsdrag som det franska tänkandet söker, precision, innehållsmässig homogenitet och framför allt logiskt sinne".⁹⁷ Mankiewicz behövde med andra ord navigera både mellan den subjektivitet han antogs bära på som flyktning och en föregivet fransk läggning.

Aurel Kolnai och den partiska objektiviteten

En författare som i likhet med många andra hade anledning att reflektera kring frågan om objektivitet och opartiskhet i relation till nazismen var den ungerske filosofen Aurel Kolnai. Kolnai som gjort en religiös och politisk resa från judendom till katolicism och från socialism till konservatism publicerade sin analys av nazismen på brittiska Left Book Club 1938, samtidigt som den publicerades i USA. Historikern Dan Stone har kallat denna bok för "the most profound analysis of Nazism available before the outbreak of the war".⁹⁸ Enligt Kolnai utgjorde nazismen ett frontalangrepp på allt som västvärlden stod för.⁹⁹ Kolnai tog avstånd från försöken att i enkel mening förklara nazismen ("the perils of a full and false explanation"). Hans inställning var "more objective".¹⁰⁰ Kolnai ville konstatera nazismen som ett faktum utifrån nazisternas egna ord, inte förklara bort den.¹⁰¹ Han var medveten om att alla inte skulle betrakta hans bok som objektiv men framhöll samtidigt, i likhet med Schuman, att detta ord hade flera betydelser. I vad som kan ses som en vidräkning med det ideal om akademisk balans som kännetecknat mottagandet av Schumans bok påpekade Kolnai:

96. Barker (1938) s. 282–283.

97. Lambert (1937) s. xxiv.

98. Stone (2012) s. 26.

99. Aurel Kolnai, *The War Against the West* (London 1938); Wolfgang Bialas (red.), *Aurel Kolnai's The War Against the West Reconsidered* (Abingdon 2020). Om Kolnai, se Francis Dunlop, *Life and thought of Aurel Kolnai* (Abingdon 2018).

100. Kolnai (1938) s. 14.

101. Kolnai (1938) s. 18.

If objectivity means being impartial, neutral or inactive in one's outlook, then I disclaim objectivity, for neither do I think that all things are equally good or bad, nor that National Socialism is half-way good and half-way bad; nor do I pretend to do so. If objectivity means the faithful presentation of a thing according to its own essence and undistorted by one's own feelings, then I may claim that I have at least made a sincere attempt to be objective.¹⁰²

Kolnais inställning skulle kunna beskrivas som en partisk objektivitet. Han utvecklade sin inställning i frågan med en hypotetisk karaktärisering av en erotoman, "a sombre, tragic, insatiable and dangerous Don Juan". Enligt Kolnai vore det missvisande att beskriva denna figur som en tjuv, en pervers sadist eller en vulgär libertin, vilket han inte behövde vara. Kolnai avslutade sin salva mot en viss form av neutral "självgodhet" med att påpeka att det samtidigt inte vore "'objective' to interpret his actions as a harmless pastime, a sublime quest of friendship or a cult of beauty notable for its high educative value".¹⁰³ Samtidigt argumenterade Kolnai, som var en skarp kritiker av eftergiftspolitikerna, för värdet av en rättvis bedömning:

the refusal to see unpleasant, horrible and minatory things in their true colours, and the refusal to see the relative virtues and achievements attached to them, are symptoms of that intellectual cowardice and self-complacency which are bound to bear sinister fruits.¹⁰⁴

Kolnai menade således att man varken fick blunda för nazismens negativa sidor eller dess företrädarna, men att detta inte var detsamma som en neutral position.¹⁰⁵

Den amerikanske professorn i internationella relationer Richard H. Heindel kallade Kolnais bok för "about the most severe indictment ever brought against a nation" men framställde inte detta som något problem. I stället menade Heindel att alla – och särskilt den brittiska offentligheten – borde läsa Kolnai för att sluta tro att justeringen av fredsför-

102. Kolnai (1938) s. 19.

103. Kolnai (1938) s. 19.

104. Kolnai (1938) s. 19. För Kolnais kritik av eftergiftspolitikerna, se s. 518 och Aurel Kolnai, "Pacifism Means Suicide", *The Nation* 21/1 (1939) s. 86–88.

105. Stone (2012) s. 10.

draget i Versailles skulle lösa "the German problem".¹⁰⁶ Oscar Jászi prisade, i likhet med Heindel, Kolnais varning till politiker som trodde sig kunna komma till rätta med diktatorer genom att tillfredsställa deras materiella anspråk. När det gällde frågan om objektivitet jämförde Jászi Kolnais verk med Mankiewiczs bok – som han recenserat några månader tidigare. Han konstaterade att Kolnai var "less 'impartial' and 'objective'" men samtidigt:

far more successful in treating the whole not as dissected members of a dead body but as a living creed of enormous dynamic force. And though he is acutely critical, often caustic and sarcastic, towards the new German state-philosophy, he is always honest in his presentation of its main teachings; he even emphasizes some partial truths which it contains.¹⁰⁷

I detta perspektiv kunde ett visst mått av kritik vara av godo, eftersom det till skillnad från den förment objektiva blicken förmådde levandegöra nazismen som politisk rörelse.

I likhet med Jászi skrev statsvetaren Taylor Cole att Kolnais citatsamling var "interspersed with critical comments which occasionally detract rather than add" men att Kolnai lyckats bevisa sin poäng om nazismens antagonistiska inställning till västerländsk kultur.¹⁰⁸ Den kanadensiska historikern William J. Rose berömde Kolnai i *Royal Institute of International Affairs*. Rose såg Kolnais bok som en välbehövlig uppgörelse med sympatin för "much that Mussolini and Hitler have done", en sympati som kännetecknat vissa av recensionerna av Schumans bok några år tidigare.¹⁰⁹ Kolnai bemöttes också med uppskattning i den amerikanska marxistiska tidskriften *Science & Society* där flera medlemmar av den i inledningen nämna brittiska rörelsen "social relations of so-

106. Richard H. Heindel, recension av Aurel Kolnai, *The War against the West*, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 200, november (1938), s. 314–315. Om denna aspekt av det amerikanska mottagandet av Kolnai, se Michaela Hoenicke Moore, "Aurel Kolnai's *The War Against the West* and the American debate on Nazism", Bialas (2020) s. 90.

107. Oscar Jászi, recension av Aurel Kolnai, *The War against the West*, *The American Political Science Review*, 32:6 (1938) s. 1 166–1 167.

108. Cole (1939) s. 198. Se även Hans Kohn, "The Spirit of Nazism", recension av Aurel Kolnai, *The War Against the West*, *The Nation* 147, 1/10 (1938) s. 329–330.

109. W. J. Rose, recension av Aurel Kolnai, *The War against the West*, *Royal Institute of International Affairs*, 18:4 (1939) s. 531.

ciety" publicerade sig flitigt.¹¹⁰

Det positiva, främst amerikanska, mottagandet av Kolnais bok tyder på att den akademiska opinionen i viss mån höll på att förändras. Trots detta talade Kolnai, särskilt i Storbritannien, till en opinion som till stor del inte ville höra hans budskap och recensenter som betraktade honom som en främmande fågel. Konservativa *The Sunday Times* hävdade att Kolnai lät som Churchill men att hans språk var "un-English" och en annan engelsk recensent kommenterade Kolnais grammatik.¹¹¹ Den mest kritiska recensenten var den tysk-amerikanske politiska teoretikern Carl J. Friedrich, en av de tidiga uttolkarna av begreppet totalitarism.¹¹² Friedrich menade att Kolnais exposé av nazistisk propaganda överdrev betydelsen av den nazistiska doktrinen (ett ord som han omgärdade av anföringstecken.) Han tycks ha uppfattat de kopplingar Kolnai gjorde mellan tysk filosofi och nazismen som direkt anstötliga:

Such a treatment does violence to all the deeper moral issues involved. As a consequence, it obfuscates the glaring fact that the spiritual crisis in which we are finding ourselves, is equally noticeable elsewhere. From this standpoint the whole treatment while based upon wide reading is lacking both in understanding and depth.¹¹³

Friedrich verkar ha velat skona tysk kultur och litteratur från den skugga som nazismen enligt Kolnai kastade över den. I stället föredrog Friedrich att förhålla sig till nazismen som ett uttryck för allmänna tendenser som enligt honom inte enbart gällde Tyskland.

Forskarna, objektiviteten och nazismen

Efter att det tyska nazistpartiet tilldelats makten 1933 försökte forskare i omvärlden att tolka och analysera nazismen och den nya regimens agerande. Tidigare forskning har inte i nog hög utsträckning uppmärksammat att det rörde sig om en transnationell diskussion, inte bara i den mening att vissa akademiker reste till Tyskland medan deras kollegor flydde

110. Lyman R. Bradley, recension av Aurel Kolnai, *The War against the West*, Nathan Reich, *Labor Relations in Republican Germany*, m. fl., *Science & Society* 3:4 (1939) s. 540–541.

111. Wolfgang Bialas, "Introduction", i Bialas (2020) s. 8–9; Stone (2012) s. 84.

112. Hans J. Lietzmann, *Politikwissenschaft im Zeitalter der Diktaturen: Die Entwicklung der Totalitarismustheorie Carl Joachim Friedrichs* (1999 Opladen).

113. C. J. Friedrich, recension av *The War against the West* av Aurel Kolnai, *The Review of Politics*, 1: 1 (1939) s. 101.

därifrån, att forskare i länder som USA, Storbritannien och Frankrike läste tyska källor utan även genom att den brittiska och amerikanska akademiska diskussionen inbegrep franska analyser.

Inte heller har frågan om vetenskapliga ideal och subjektpositioner givits det utrymme den förtjänar. Amerikanska, brittiska och franska forskare delade ett intresse för det nazistiska Tyskland men även föreställningar om objektivitet, opartiskhet och neutralitet. Trots skillnader i nationella kontexter och akademiska discipliner tog sig deras diskussioner liknande uttryck. Med ord som "detached" och "dispassionate" målade de upp en bild av en "scholarly" och "scientific spirit". Denna inställning kännetecknades å den ena sidan av "balance" "disinterest", och "detachment" och, å den andra, av frånvaron av "bias" "partisanship" och "affect". Flera forskare, som exempelvis Schuman och Kolnai, skilde – i likhet med Lorraine Dastons slutsatser om 1800-talets tyska historievetenskap – mellan objektivitet i betydelsen vetenskapliga metoder och sanningsenlighet, å ena sidan och opartiskhet i betydelsen att inte ta personlig ställning, å den andra.

Om det rådde viss enighet gällande vad som kännetecknade en objektiv och opartisk inställning var forskare oense om huruvida detta var ett lämpligt angreppssätt i relation till nazismen. 1935 menade den amerikanske statsvetare Frederick L. Schuman att nazismen inte tillät ett opartiskt förhållningssätt. Tre år senare resonerade den ungerske filosofen Aurel Kolnai i liknande banor. Utöver de samhällstillvända angrepp på objektivitetsidealet som tidigare forskning identifierat, från höger, vänster och den politiska mitten, fanns också de forskare i USA, Storbritannien och Frankrike som, i likhet med Schuman och Kolnai, menade att opartiskheten borde läggas åt sidan i mötet med nazismen.

Kolnai och Schumans inställning var dock långt ifrån tongivande för den akademiska diskussionen, särskilt under åren 1935 till 1937. Schumans kollegor som såg försonande eller till och med eftersträvansvärda drag i Tredje riket menade att Schuman brast i sin uppgift som forskare. De förväntade sig neutralitet och balans i stället för Schumans i deras tycke ensidiga kritik. De franske germanisten Henri Lichtenberger, som undvek att ta ställning i sin analys av nazismen, var mer representativ för den amerikanska akademiska opinionen under dessa år. Samma forskare som berömde Lichtenberger prisade akademiska migranter som Fritz Morstein Marx i USA och Harald Mankiewicz i Frankrike för att de,

trots sin bakgrund avstod från kritik. För dessa forskare verkar idealet om objektivitet och opartiskhet enbart ha ökat i relevans i kraft av den starka kritik som den nazistiska regimen väckte. För dem var det inte först och främst nazismen utan den kritiska opinion som denna rörelse utlöste som de reagerade mot.

Undersökningen visar dessutom att objektivitetsidealet refererades till i de mest framträdande akademiska studierna av nazismen under 1930-talet. Det användes likaså som måttstock i mottagandet av dessa studier där forskare förväntade sig att författare opartiskt skulle balansera eller som i fallet med akademiska flyktingar, helt avstå från kritik eller omdömen för att låta nazismen och dess företrädare forma bilden av deras stat och ideologi. Samtidigt som idealet om objektiv och opartisk forskning stod sig starkt tycks få ha betraktat det som ett självändamål. I stället skulle forskningen spela en konstruktiv roll för samhällsutvecklingen, både i Tyskland och i forskarnas hemländer. Först när det nazistiska Tyskland framstod som ett hot mot denna utveckling började den akademiska diskussionen att anta nya former.

Ideal om objektivitet och opartiskhet sågs mot slutet av den undersökta perioden som olämpliga redskap för att möta hotet från Tredje riket. Detta blev tydligt inte minst i den franska och amerikanska kritiken av författare som Lichtenberger och Mankiewicz. I detta avseende talar undersökningen för att ideal om objektivitet, opartiskhet och neutralitet alltid existerar i relation till föreställningar om högre mål och undantag – i detta fall kampen mot nazismen – vilka sätter dessa ideal ur spel. Den avgörande frågan är därför kanske inte så mycket hur och varför forskare förhåller sig till vetenskapliga ideal utan vilka konflikter som de anser vara av tillräckligt brännande karaktär för att överskugga dylika hänsynstaganden.

Scholars, Nazism, and scholarly objectivity: The US, the UK, and France, 1935–1939

Focusing on different interpretations of the ideal of scholarly objectivity, this article examines books and reviews dealing with Nazism written by American, British, and French scholars between 1935 and 1939. After the rise of the Nazi regime in 1933, scholars in three of the Western democra-

cies that later faced Germany in the Second World War sought to explain the character and goals of Nazi ideology and the Nazi state. Some already specialised in German history, others gravitated towards the topic because of political developments. Often, their research and reviews led them to reflect on scholarly objectivity, impartiality, and neutrality.

One notable example was the American political scientist Frederick Schuman who visited Nazi Germany in 1933. Schuman argued, while claiming to strive for an honest, undistorted depiction, that Nazi ideology, since it demanded either rejection or acceptance, rendered impartiality and neutrality impossible. His American colleagues, mainly political scientists and historians, took him to task for being overly critical of a regime which in their view had positive aspects. Émigré scholars in the US and France such as Fritz Ermarth, Fritz Morstein Marx, and Harald Mankiewicz, who had been forced to flee the Third Reich, were expected to set their experiences aside, allowing Nazi authors to speak unchallenged. While Schuman was criticised for his approach, Ermarth, Morstein Marx, and Mankiewicz were lauded for a form of objectivity which implied refraining from critical comment.

The reception of Henri Lichtenberger's *L'Allemagne nouvelle*, first published in French in 1936 and in English translation the following year, is another case in point. Lichtenberger was one of the founding fathers of German studies in France and worked for French–German understanding during the 1930s. In his book, he went to great lengths not to criticize the Third Reich and its leadership. Although several scholars, especially in the US, praised Lichtenberger's impartial approach there were also dissenting voices who took exception to his reticence. In 1938 and 1939, ever more scholars argued for the importance of taking sides in response to a state which in their view posed problems greater than the question of scholarly objectivity. In this context, the sociologist Aurel Kolnai's indictment of Nazism, despite making no pretence to being dispassionate, seemed more attuned to the situation. The ideal of scholarly objectivity and impartiality proved not only its persistence in the scholarly encounter with Nazism, but also its inadequacy as a response to the challenge posed by the Third Reich. It was only when that regime appeared as an immediate threat to other countries that scholarly discourses changed.

Keywords: German studies, historians, impartiality, Nazi ideology, neutrality, objectivity, political science